

BROEKWEG 2

LEO KLISSER

13-7-1936 Amsterdam | 11-2-1944 Auschwitz

HIER WOONDE Leo Klisser (7) ruim een jaar in de onderduik bij het gezin Van den Berg. De kleine Leo Klisser kwam uit een gezin met twee zoons. Het gezin woonde aan de Nassaukade 153 1 hoog in Amsterdam. Moeder Lena (Leentje) Klisser-Kok (47) werd geboren in 1896, vader Elkan (Eddy) Klisser (43) in 1900. Leentje was in haar jongere jaren hoofdkassière van de Bijenkorf in Amsterdam. Eddy was hoofdvertegenwoordiger van de Rotterdamse firma Karel Bergel, die onder meer scheermesjes van het merk Tudor en textiel verkocht. Volgens een bezoeker van Joods Monument werkte hij later voor eigen rekening en handelde hij in boodschappentassen. Op 10 januari 1935 was hij door de

arrondissementsrechtbank te Amsterdam beëdigd tot 'makelaar in galanteriën, kramerijen en speelgoederen'.

Leo's broer Johan (Han) werd geboren in april 1927, negen jaar later in 1936 ging de kleine Leo deel uitmaken van het gezin. De nu hoogbejaarde Han overleefde de oorlog. Toen hij 66 jaar was, zette hij op verzoek van zijn kinderen zijn herinneringen over zichzelf en zijn familie op papier. Hij schrijft levendig over het gezin waarin hij opgroeide en de onderduik van de familie, maar over zijn kleine broertje sprak hij summier. Het was te pijnlijk.

GEZINSLEVEN

Vader Eddy leidde het leven van een handelsreiziger. Door de week was hij op pad met zijn (cadeau)artikelen, maandagochtend vertrok hij en vrijdagmiddag kwam hij weer thuis. Op zondag ging vader Eddy samen met Han meestal naar de Jodenbuurt, Han genoot van dit wekelijkse uitstapje. De winkels waren open, zijn vader kende de textielhandelaren en er gebeurde van alles. Beladen met cake en andere lekkernijen kwamen ze dan thuis.

Het gezin was Joods liberaal en niet echt religieus. Toch aten ze op Pesach matses met boter en bruine suiker óf met geraspte oude kaas. Ook moest Han na schooltijd op Joodse les om zich voor te bereiden op zijn bar mitswa. Toen hij vroeg waarom dit moest terwijl zijn ouders toch ook vrijwel niets aan hun geloof deden, kreeg hij het volgende te horen. Het mocht niet zo zijn dat hij ooit later zou zeggen, dat het hem niet was geleerd. Het gezin behoorde tot de gegoede middenklasse. Ze konden zich een dienstmeisje veroorloven en tweemaal in de week een hulp in de huishouding voor het zwaardere werk.

moeder Leentje, kleine Leo en vader Eddy Klisser

Leentje hielp flink mee om het huis schoon te houden. Groot was hun appartement op de eerste verdieping zeker niet, met een voorkamer, tussenkamer, slaapkamer en een zijkamertje. Na de geboorte van Leo ging Han een paar trappen hoger op de zolderkamer van het huis slapen. Tijdens de zomervakanties gingen ze naar chique hotels in Zandvoort of Scheveningen en werden de kinderen enorm verwend. Eddy en Leentje bezochten vaak Parijs tijdens de vakantie. Han werd dan geparkeerd bij oom Leon en tante Kitty in Antwerpen. Gewapend met het zakgeld van oudtante Roos doorkruisten hij en zijn even oude Amsterdamse neef Han met veel plezier de stad.

BEZETTING

Toen de oorlog uitbrak sprak vader Eddy wel over vluchten naar Engeland, maar het kwam er niet van. Op 8 februari 1941 kwam neef Leo Emiel Kok bij het gezin inwonen, de zoon van Leon en Kitty Kok-Swaab uit Antwerpen. Hij was een talentvolle tekenaar en zou hier circa een jaar wonen. Met ingang van september 1941 werd het Joden verboden om onderwijs op openbare scholen te volgen. Han ging naar een Joodse mulo op een uur afstand van huis, voor kleine Leo was de kleuterschool een half uur lopen. Ergens in de eerste maanden van 1942 werd neef Leo vastgezet in Geesbrug, een van de Nederlandse dwangarbeiderskampen voor Joden. Deze kampen waren een voorportaal voor Westerbork, in dat doorgangskamp zou Leo in augustus terechtkomen. Leo's ouders Leon en Kitty uit Antwerpen slaagden er in om naar Paramaribo te gaan en overleefden. In april 1943, een week na zijn 16de verjaardag werd Han opgepakt.

zelfportret van neef Leo Kok

Hij werd eerst naar het SD-hoofdkantoor in de Euterpestraat gebracht en vervolgens naar de Hollandsche Schouwburg. Met zijn EHBO-dipoloma kon hij zich daar redelijk vrij bewegen, hij kwam aan de overkant terecht bij de crèche. Via iemand van de ondergrondse kocht zijn vader hem met veel geld vrij.

ONDERDUIK BIJ TANTE JET

De situatie was nu zo precair, dat onderduiken een serieuze optie werd. Vader Eddy wist aan valse persoonsbewijzen te komen. Han werd Johan Klein, geboren in Batavia. Er kwamen 'oproepen voor werkverruiming' voor Eddy, Leentje en kleine Leo, maar niet voor Han. Hij was kennelijk al van de officiële radar verdwenen. De vier gezinsleden doken eerst kort onder bij de zus van moeder Leentje: tante Jet. Zij woonde met Hendrik (Henk) Ponneker en zonen Henri (Han) en Charles op de Sloterweg. Dit gezin was op dat moment al getroffen door een groot verlies. Zoon Barend (Bernard) werd in 1941 op 19-jarige leeftijd opgepakt en vermoord in Mauthausen. Het gezin Klisser werd liefdevol opgevangen maar moest dit adres weer snel verlaten, omdat deze plek te onveilig was met de kleine beweeglijke Leo.

Ook tante Jet en zonen Han en Charles doken onder. Charles in Amersfoort bij een bakker. Hij had een vervalst persoonsbewijs en reed vol bravoure in in de stad rond met een bakkerskar. Zijn broer Han kwam door hem ook in Amersfoort terecht. De protestantse Henk Ponneker bood na de onderduik van zijn eigen Joodse gezin en die van de Klissers ook anderen een onderduikplek en werd hiervoor later door Yad Vashem onderscheiden.

Zijn zoon Han Ponneker is nog steeds actief, nu als toneelschrijver. Zijn derde stuk draagt hij op aan het vermoorde Joodse vondelingetje Koentje (Koenraad Gezang) en zijn neefje Leo (Klisser). Hij schrijft: 'Leo heb ik goed gekend. Een lief mannetje dat zes jaar oud was, toen hij bij ons thuis met zijn ouders onderdook. Hij mocht met het oog op de burens die van dit alles onkundig moesten blijven, niet hard praten en uiteraard niet buiten spelen. Hij mocht zich niet voor de ramen laten zien, hij mocht niet huilen en moest op kousenvoeten lopen. Hij deed met een lieve lach alsof hij alles begreep. Op zeker moment ging hij met zijn ouders, Elkan en Lena Klisser, naar een ander onderduikadres, dat misschien iets veiliger zou zijn.'

NAAR DRIEBERGEN

Vanaf zijn onderduikplek bij oom Henk en tante Jet op de Sloterweg kwam Han Klisser direct in Driebergen terecht. Eddy en Leentje doken nog enige tijd onder in het oude zolderkamertje waar zoon Han in had geslapen op de Nassaukade. Ze kookten echter in hun oude keuken. Toen de opnemer van de gasmeter ontdekte dat er nog mensen woonden, moesten ze onmiddellijk weg. Hierna gingen ook zij naar Driebergen, waar zij als Nederlands-Indisch stel een huis huurden. Han kwam daar vaak eten, Leentje kon goed koken. Op een avond zei ze dat ze ongerust was, Han moest maar even niet op bezoek komen. De volgende dag sloeg het noodlot toe.

Han Klisser: 'The next morning I learned that someone had come to the house and asked neighbours about my parents. The house was surrounded by the police and my parents had to walk to the Driebergen station, followed by the police who knew that I

was somewhere. However the people I stayed with, the Van Tols, learned about the drama and quickly had me moved to the family Kessing Brand, another Dutch Indonesian family, and then by bike to another village nearby. I never saw my parents again and learned only after the war, what had been their fate.'

Op de website Joods Monument in Driebergen lees je dat Vader Eddy en moeder Leentje ondergedoken zaten op de Melvill van Carnbeelaan in Driebergen. Volgens deze iets andere versie van de onderduik van de Klissers in Driebergen zat Han om de hoek ondergedoken bij de familie Brand in de Willem van Abcoudeaan 2. Misschien kwam hij daar via de familie Van den Tol die veel onderduikers geholpen heeft. Voor een film over Leo Klisser sprak ik in 2017 vlak voor haar dood met de toen 99-jarige mevrouw Kessing-Brand. Zij woonde als pasgetrouwde vrouw met man en baby in de oorlogsjaren bij haar ouders in. Ze vertelde hoe Han bij hen in de onderduik kwam en de eerste ochtend voor het ontbijt stilletjes op zijn kamer bleef zitten en uit zichzelf niet naar beneden kwam. Ze kon zich 'die aardige snotneus' nog goed herinneren en beschreef hoe overbuurman meneer Keur met een pijp in zijn mond hen kwam waarschuwen dat Han's ouders waren opgepakt. Keur siste tussen zijn tanden: 'Maak dat je wegkomt, je ouders...'. Han vluchtte achterlangs het huis weg het bos in. Hoe dit ook precies gegaan moge zijn, Han vluchtte naar een oude dame in Doorn. Dat was de afspraak. Vandaar kwam Han in Amsterdam terecht bij een hartelijk mannenstel, Henk Schuitemaker en Joseph de Waal. Zij wisten hem veilig de oorlog door te loodsen. Veel later is Tine Kessing-Brand nog bij hem en zijn gezin in Nieuw-Zeeland op bezoek geweest.

KLEINE LEO IN GOUDA

De bewegelijke Leo, die zich stil moest houden bij zijn tante Jet en oom Henk, werd waarschijnlijk direct vanaf het onderduikadres op de Sloterweg overgebracht naar Gouda. Hoe moeilijk moet het voor zijn ouders geweest zijn om hem alleen te laten weggaan. Hij kwam bij het gezin van Dirk van den Berg in Gouda terecht en werd daar ergens in augustus 1942 gebracht. Hij zat tot oktober 1943 ondergedoken bij dit gezin van Dirk en Cornelia van den Berg-Huizer, een gezin met drie jonge zonen. Leo was zes jaar toen hij daar kwam wonen. Onderduikvader Dirk was beheerder van het gemaal Oostpolder in Schieland, diens zoon Hendrik (Henk) was de oudste. Dirk, geboren in 1936, was even oud als Leo en de jongste zoon Arie, geboren in 1941, was nog een peutertje.

Dirk en Cornelia van den Berg en zoontje Henk

Tegelijk met Leo kwam er nog een onderduiker in huis, Fred van Dam. Hij was 12 jaar, net als oudste zoon Henk. Toen Leo opgepakt werd, wist deze Fred te ontkomen met behulp van onderduikbroer Henk.

ONDERDUIKBROER HENK OVER LEO

In de film 'Leo Klisser, sporen terug naar het verleden' van Soesja Citroen, Lucy Azatyan en Lotte Groenendijk schetst Henk een warm beeld van zijn onderduikbroertje Leo, voor wie hij zo graag een Stolperstein wilde. Bij de familie Van den Berg kon Leo een redelijk vrij leven leiden. Achter het huis bij het Gouwekanaal was de dunbevolkte polder, met hier en daar een boerderij. Leo speelde met de andere kinderen Arie, Dirk, Henk en misschien ook Fred. Met Dirk sliep hij op een kamer. Hij was een nerveus ventje, een stevig kereltje, even groot als Dirk en met net zulk donker haar. Je zag geen verschil tussen hen qua uiterlijk. Als Leo zich erg verdrietig voelde door het gemis van zijn ouders en broer, vroeg hij wel eens aan Henk of ze gingen vissen in het water achter het huis. Als ze dan een half uurtje samen gevestigd hadden, voelde hij zich weer wat beter. Vader Dirk was recht door zee, niet zo'n knuffelaar, moeder Cornelia wel. Bij haar kroop Leo wel eens op schoot. 'Oma' noemde hij haar, terwijl de even oude Dirk haar 'mamma' noemde. Eten was er volop, karweitjes in de uitgestrekte tuin waren er altijd wel te doen voor de kinderen. Leo en Fred kregen soms thuis onderwijs van tante An, een nicht van onderduikvader Dirk. Zij was getrouwd met de Joodse Gouwenaar Jaap de Beer van de wolwinkel van de Hoge Gouwe 11, die wellicht ook betrokken was bij de komst van de jongens. Mogelijk bracht verzetsman Piet den Edel de jongens met de fiets naar de Broekweg.

VERRAAD

Na een jaar kwam er een einde aan de relatieve rust. Door toedoen van agent Arie Oudenaarden van de politieke politie van Gouda vielen in oktober 1943 politie en SD het huis binnen. Onderduikbroer Henk vertelde dat moeder Cornelia in de keuken zat en niets kon doen, vader Dirk werd in de handboeien geslagen. Hij werd in concentratiekamp Vught gevangengezet en kwam na een jaar als een gebroken man terug. Zelf vluchtte Henk met de andere onderduiker Fred achter langs het kolenhok het huis uit en onder een omheining van hulst door de polder in. Naar de boerderij van buurman Kees van Meij, die aan het melken was. De Duitsers zagen beide jongens niet wegglijpen. Bij de buurman kropen Henk en Fred in de hooiberg.

De kleine Leo moest mee met de SD, gillend: 'Oma help me!' Henk vertelde: 'Ik zie hem daar nog gaan die gang uit, gillend om moeder, gillend. En dan hoor ik het nog, voel ik het nog. Ik huil niet gauw, maar als ik het over dat ventje heb, dan rollen de tranen me over de ogen. Ik kan het niet loslaten.'

In een politierapport van woensdag 20 oktober 1943 melden agenten Van der Vlies en Behling van de politieke politie, dat op last van de SIPO waren aangehouden: 'Dirk van den Berg, geboren te Waddinxveen 3 september 1901, machinist electrisch gemaal, wonende te Gouda Broekweg 2; en Leo Klissen, geboren te Amsterdam 13 juli 1936, jood, gewoond hebbende te Amsterdam, Nassaukade No. 153 en die verblijf hield bij Van den Berg, Broekweg No. 2.'

Leo en onderduikvader Dirk werden woensdag en donderdag vastgehouden op het politiebureau in Gouda. Op vrijdagochtend brachten Van der Vlies en een andere agent de 'verdachten D.v.d.Berg en het Jodenjongetje Leo Klissen' over naar de SIPO in Rotterdam. Van 22 tot 26 oktober zat Leo in het politiebureau annex de arrestantengevangenis Haagseveer in Rotterdam. Daar zat hij die dagen als kleine jongen temidden van een menigte volwassen arrestanten. Hierna werd hij ruim een maand ondergebracht bij een pleeggezin aan de Aelbrechtskade 16a in Rotterdam. Het ging om Willem en Anna Baars-Kok en hun 12-jarige zoon Willem, zij waren vermoedelijk familie van zijn moeder. Misschien wilde men wachten op de arrestatie van meer onderduikkinderen om over te brengen naar Westerbork.

Op 10 december 1943 was het zover en werd Leo onder bewaking van de (kinder)politie naar Westerbork gedeporteerd samen met een groepje opgepakte Joodse volwassenen en kinderen. Dit gebeurde in een reguliere trein van Rotterdam naar Westerbork, niet vanuit Loods 24. In het doorgangskamp zag hij zijn opgepakte ouders Eddy en Leentje weer, die daar al vanaf 17 november 1943 vastzaten in strafbarak 67. Misschien zag hij zelfs nog even zijn neef Leo. Twee maanden zat Leo hier vast, op 8 februari werd het jochie gedeporteerd naar Auschwitz samen met moeder Leentje en vader Eddy. Hier werden Leo en Leentje direct na aankomst om het leven gebracht. Zijn vader Eddy verrichtte misschien nog dwangarbeid en stierf ruim vier maanden later in Midden-Europa.

TEKENAAR LEO KOK

De talentvolle neef Leo, die in 1941 had ingewoond bij het gezin Klisser-Kok, moest vanuit kamp Geesbrug in augustus 1942 naar Westerbork. Hij bleef daar twee jaar, maakte er vele situatietekeningen en portretten en vervaardigde decors voor revues. Begin 1944 maakte Leo Kok een aquarel met zijn tante Leentje temidden van andere strafgevangenen, rondom een tafel gezeten splitsen ze zilverpapier. Leo trouwde in Westerbork met Kitty, het jongere zusje van zijn vriend Louis de Wijze. Van zichzelf en ook van Kitty maakte hij portretten. Op indrukwekkende wijze legde hij ook de dreiging van een transport vlak voor vertrek vast in een aquarel. De mensen die de trein ingaan zie je als getekende schimmen. Uiteindelijk belandde Leo via Theresienstadt en Auschwitz in Ebensee, een dwangarbeiderskamp van Mauthausen. Hij stierf als zovelen anderen alsnog, net na de bevrijding van dat kamp door het Amerikaanse leger. Zijn vrouw Kitty overleefde. Jaap Nijstad, een zoon uit het tweede huwelijk van Kitty maakte een documentaire over deze jonge kunstenaar en stelde een boek met zijn prachtige aquarellen en tekeningen samen.

NA DE OORLOG

Tante Jet bij wie Leo met het gezin Klisser nog even ondergedoken had gezeten, overleefde in de onderduik. Zoon Han Ponneker: 'Op de dag van de bevrijding maakte mijn moeder haar huis schoon en ging bij het raam zitten, haar wang tegen het glas, haar gezicht naar links. Daar was de eindhalte van lijn 1, van die kant zou haar zoon Bernard terugkomen. Bij mooi weer deed ze het raam open en leunde ze op de vensterbank. Op den duur werden haar ogen flets, maar zuchten deed ze nauwelijks.' Zo wachtte ze twee maanden aan het raam. Met haar zoon Han sprak ze niet over zijn broer. Pas veel

splitsen van zilverpapier in Westerbork, rechts Leentje Klisser

jaren later zei ze op de avond van 4 mei: 'Wat hebben ze met mijn kind gedaan?'

Na de oorlog bouwde Leo's overlevende broer Han Klisser samen met zijn vrouw een succesvol bedrijf op in Nieuw-Zeeland: 'Klisser's Farmhouse Bakery'. Daarna runden ze een grote farm. Han moest leven met het trauma van de moord op zijn ouders, broertje en andere familieleden.

Onderduiker Fred die de oorlog overleefde, pleegde later zelfmoord, getraumatiseerd als hij was.

Op speciaal verzoek van Leo's vroegere onderduikbroer Henk ligt nu een Stolperstein voor het huis, waar het Leo ooit ondergedoken zat. Thuiszorghulp Rika Groeneveld merkte hoezeer hij nog steeds treurde om het jochie en gaf zijn vraag door via facebook. Henk was erbij toen het gedenksteentje waar hij zo op gehoopt had, eindelijk geplaatst werd door bestuurslid Ramon Blenderman.

KASBOEK WESTERBORK

Enkele jaren voordat Rika mij eind 2016 op de in Gouda ondergedoken Leo Klisser en zijn onderduikbroer Henk attendeerde, zocht adviseur educatie Louisa Balk van het Stadsarchief Rotterdam al naar informatie over het jochie in de archieven. Zijn Goudse geschiedenis was toen nog onbekend. Eind 2019 kwam Louisa met nog wat extra Rotterdamse informatie uit twee schoolschriftjes: het 'Kasboek Westerbork'. De schriftjes tonen wat zij noemt de 'kille administratie van de Holocaust'. Joodse arrestanten moesten hun contante geld afgeven bij aanhouding. Een wachtmeester bij de politie zette dat op een rekening bij de Rijkspostspaarbank. De reiskosten naar Westerbork werden

er keurig van afgetrokken. Eerst kostte het transport 10 gulden per persoon, later 7,50. Wie geen geld bij zich had, kreeg de reiskosten vergoed uit het overblijvende geld op deze speciale rekening. Deze fungeerde zo als een deportatie-reisfonds voor Joden van Rotterdam naar Westerbork.

Bladerend in dit 'Kasboek Westerbork' vond ik de arrestantengroep van vijftien volwassenen en zes kinderen, die op 10 december 1943 met een reguliere trein van Rotterdam naar Westerbork werd gedeporteerd. Berooide volwassenen waren het met nauwelijks geld op zak.

Slechts één iemand kon de reis zelf betalen, het tegoed was 6 cent.

Voor de niet bij name genoemde zes kinderen werd 45 gulden gerekend, zes maal de benodigde 7,5 gulden per kind.

Leo Klisser was één van die kinderen en kreeg dus kennelijk zijn enkeltje Westerbork 'vergoed' uit het fonds. 'Kasboek Westerbork' Stadsarchief Rotterdam

<u>Transport 11-11-43</u>	Tegoed	Antw.	Tekort	boer	<u>Transport 27-12-43</u>
E. D. Hirsch	fl --	fl 7,50	fl 7,50	fl --	M. Balk
Kirsch. Lisbeth	" --	" 7,50	" 7,50	" --	H. Balk
Tekort	fl --	fl 15,00	fl 15,00	fl --	J. Balk
fl 15,00					O. Balk. Thuisman
<u>Transport 10-12-43</u>	Tegoed	Antw.	Tekort	boer.	B. J. Ples
E. Maas	fl --	fl 7,50	fl 7,50	fl --	H. J. Cohen
E. Swaap	" 0,41	" 7,50	" 7,09	" --	E. Cohen
No. Blits	" 1,56	" 7,50	" 5,94	" --	H. Cohen
F. de Hevita	" 0,29	" 7,50	" 7,21	" --	J. Cohen
H. v. L. daeren	" 2,59	" 7,50	" 4,91	" --	J. S. de Vries
Blits. Hagena	" --	" 7,50	" 7,50	" --	B. J. Ples
Blits. Blaser	" --	" 7,50	" 7,50	" --	M. Frenkel
M. v. Coudan	" 0,57	" 7,50	" 6,93	" --	Kansberg. de Vries
B. M. v. L. daeren	" 7,56	" 7,50	" --	0,06	V. de Marsden
B. Keyser	" 0,29	" 7,50	" 7,21	" --	E. Ples
J. Sanders	" 3,00	" 7,50	" 4,50	" --	E. de Schutter
M. v. Sandus	" 1,52	" 7,50	" 5,98	" --	Cohen. de Jong.
R. Keyser	" 2,16	" 7,50	" 5,34	" --	M. v. Schut
V. M. v. Sandus	" --	" 7,50	" 7,50	" --	fl 112,97
E. R. Adler	" --	" 7,50	" 7,50	" --	" 106,36
6 kinderen	" --	45,00	45,00	" --	fl 6,61
Tekort	fl 136,54				
"	fl 136,54				
	fl 21,05	fl 157,50	fl 136,51	fl 0,06	

FAMILIEBEZOEK IN GOUDA

In juni 2019 kwam Leo's nicht Jacq met haar man Kerry uit Nieuw-Zeeland over. Ze omarmde onderduikbroer Henk in de wetenschap hoeveel het jochie, dat niet haar volwassen oom Leo had mogen worden, nog steeds betekent voor hem. Met Henks dochter Jennifer en Leo's achterneef Jaap bezochten we het huis aan de Broekweg, de familie zei kaddiesj en we legden steentjes op de Stolperstein voor Leo. Daar stonden we achter het gemaal in de weidse achtertuin bij het water, waar Henk ooit met het ventje ging vissen als deze het te kwaad had. Een prachtige memorabele dag.

De Stolperstein op deze plek houdt de herinnering aan kleine Leo levend.

plaatsing Stolperstein Leo Klisser met Henk van den Berg

© foto, Pim Mul

Henk en Leo's nicht Jacq

BURGEMEESTER MARTENSSINGEL 125

BENJAMIN LEISER

11-10-1883 Kerpen | 26-2-1943 Auschwitz

EVA LEISER-VAN DANTZIG

17-12-1884 Rotterdam | 26-2-1943 Auschwitz

MARCEL LEISER

29-8-1923 Gouda | 12-10-1944 Nijeholtwolde

HIER WOONDEN Benjamin Leiser (59), zijn vrouw Eva Leiser-van Dantzig (58) en hun zoon Marcel (21) ruim acht jaar.

De Duitse koopman Benjamin trouwde in 1918 in Rotterdam met zangdocente Eva, na hun huwelijk gingen ze in Gouda wonen. Daar werd na vijf jaar hun zoon Marcel geboren. In 1921 kreeg Benjamin de Nederlandse nationaliteit.

Met een compagnon zette hij in Gouda een handelskantoor op, de Firma Leiser, Geverink & Co. op de Fluwelensingel 40 en 41. In een advertentie van de firma uit het Streekarchief zoekt men een jongste bediende (ml.). In een andere een facturiste, een goed handschrift is een vereiste.

In mei 1928 kwam het gezin op de Burgemeester Martenssingel wonen. Eerst nog op twee andere huisnummers, vanaf 2 juli 1934 op nummer 125. Zoon Marcel rondde een ulo-opleiding af en behaalde een typediploma. Hij werkte als bloemkweker.

In mei 1940 werd Nederland bezet en daarmee begon de isolering van de Joden van de rest van de bevolking. Op een foto uit de eerste oorlogsjaren zie je Marcel in een vrolijk ogend groepje jongelui op fietstocht bij de Reeuwijkse plassen. Vier jonge vrouwen en twee jonge mannen, allen Joods. Marcel staat tweede van rechts tussen een stoer rokende Reinie Gompers van de Wijdstraat en Evalina de Levie van de Krugerlaan. Vrolijk moment in een donkere tijd.

DEPORTATIE

Marcel's Joodse Raadkaart vermeldt dat hij vanaf half mei 1942 keukenbediende was van het Centraal Tehuis. Door die functie had hij een tijdelijke vrijstelling van deportatie en werd hij op dat moment nog niet opgeroepen voor 'werkverruiming onder politietoezicht' oftewel deportatie via Westerbork.

Zijn ouders hadden geen Sperre.

In een politierapport van 19 november 1942 meldt agent Van der Vlies van de politieke politie, dat Benjamin en Eva op last van de SIPO te Rotterdam voor 'evacuatie naar Westerbork' waren aangehouden en overgebracht naar de Zentralstelle in Amsterdam. Ze bevonden zich in een groep van zeven Joodse stadgenoten, onder wie ook Benjamins jongere broer Simon en schoonzus Eva die op de Houtmansgracht woonden. Vanaf Amsterdam moesten Benjamin en Eva op transport naar Westerbork. Hier werden ze voor drie maanden vastgezet op 21 november.

Eind februari volgde hun deportatie naar Auschwitz, na aankomst werden ze direct vermoord.